

NEKROLOGI - OBITUARIES

MARIA JASIŃSKA-WOJTKOWSKA (1926-2009)

Maria Jasińska urodziła się 2 stycznia 1926r. w Zamościu. Ojciec, Franciszek, był organistą; matka, Helena z Paczosów - nauczycielką. W Zamościu ukończyła Maria Jasińska szkołę powszechną i w r. 1938-1939 I klasę gimnazjum czteroletniego, tzw. „jędrzejewiczowskiego”. Wspominała szczególnie swą wychowawczynię, Halinę Biedrzycką, łacinniczkę, która po drugiej wojnie światowej przedzierzgnęła się w anglistkę, zawsze niezmiernie oddana sprawie, którą się zajmowała. Z początkiem wojny rodzice przenieśli się do Lublina, ojciec objął stanowisko organisty przy kościele św. Michała na Bronowicach. Niemcy pozwolili tylko na średnie szkolnictwo zawodowe: Jasińska uczyła się w Szkole Handlowej im. Vetterów w Lublinie. Po wojnie uczęszczała do Gimnazjum-Liceum dla Dorosłych dr Ireny Krzeczkwowskiej; egzamin dojrzałości zdała w 1946 r.

W latach 1946-1950 ukończyła studia w zakresie filologii polskiej w KUL. We wstępnych ćwiczeniach prof. Juliusza Kleinera przedstawiła pracę o *Bez dogmatu i Rodzinie Połanieckich* (nie opublik.); prof. Stefan Kawyn (po wyjeździe z Lublina prof. Kleinera) podniósł do rangi pracy magisterskiej rzecz pomyślaną jako praca seminaryjna - *Rola czasu w kompozycji powieści Andrzejewskiego „Ład sercą” i Choromańskiego „Zazdrość i medycyna”*. Osiągnięciem było przede wszystkim to, że magistranka postawiła sobie własny problem badawczy. W ostatnich latach studiów była Jasińska wiceprezeską Koła Polonistów.

Rocznik 1946 w KUL był wyjątkowo urodzajny: czworo wychowanków doszło do katedr uniwersyteckich. Gdy w r. 1949-1950 zaprowadzono kursowy system wykładów i ćwiczeń, stało się koniecznością, by Jasińska, jeszcze studentka, objęła jako zastępca asystenta prowadzenie jednej grupy ćwiczeń z nauk pomocniczych historii literatury polskiej i z poetyki dla I roku. Z początkiem r. akad. 1950-1951 Jasińska zdała egzamin magisterski w KUL, ale rok ten spędziła w Uniwersytecie Łódzkim, uzupełniając wiedzę wyniesioną z macierzystej uczelni w seminarium prof. Stefanii Skwarczyńskiej. Sylwetkę tej uczoney jako teoretyka literatury omówiła obszernie po latach w 20. tomie „Prac Polonistycznych”, poświęconym jubilatce. W piśmie tym redagowanym w łódzkim środowisku naukowym, debiutowała szkicem o „niesłusznie zapomnianym” poecie, Józefie Dunin-Borkowskim.

Od początku swej działalności była Jasińska aktywną członkinią Lubelskiego Oddziału Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza; o tym, co się w Oddziale TLiAM aktualnie wydarzyło, pisała w lubelskiej „Kamieniu” w 1953r. Jeszcze będąc studentką dała się poznać, o czym wspomniano, jako badaczka powieści. Pierwszą jej poważną pracą teoretycznoliteracką, wyraźnie genologiczną, było studium *Powieść-pamiętnik i powieść-dziennik (zarys problematyki)*. W latach uniwersyteckich była Jasińska członkiem seminarium wersyfikacyjnego prof. Marii Dłuskiej. Zaowocowało to udziałem w pierwszym z wydanych tomów nie dokończonych i właściwie zaniechanej encyklopedii *Poetyka*. Gdy Stefania Skwarczyńska powołała do życia „Zagadnienia Rodzajów Literackich”, na inaugurację Jasińska wraz ze swym bliskim kolegą, Stefanem Sawickim, opracowała *Przegląd polskich prac teoretycznoliterackich z zakresu genologii (1944-1957)*; w dalszych rocznikach opublikowała dwa jeszcze artykuły: *Narrator w powieści. (Zarys problematyki badań)*; *The Novelized Biography and the Biographical Novel. Two Inadequately Distinguished Genres of the Belletristic Biography*; zrecenzowała pracę Franza Stanzela *Die typischen Erzählsituationen in Roman* (1955).

Jako badaczka powieści, a przede wszystkim zagadnień narratora i narracji, wypowiadała się Jasińska wielokrotnie. Jej rozprawa *Autentyzm i „literackość” a wiedza powieściowego narratora* zamieszczona została jako otwierająca nowy rocznik „Pamiętnika Literackiego”. W tymże roczniku, w trzecim z kolei zeszycie, zrecenzowała pracę Eberhada Lämmerta *Bauformen des Erzählens* (1955), a w roczniku następnym pracę Käte Hamburger *Die Logic der Dichtung* (1957). Recenzje zwracające polskiej nauce o literaturze uwagę na istnienie pożytecznych dla teorii literatury prac niemieckojęzycznych były kompetentne i erudycyjne. Uwieńczeniem badań nad „narratorem w powieści” była dysertacja doktorska stanowiąca podstawę promocji w Uniwersytecie Łódzkim w 1961r. (promotorem była prof. Stefania Skwarczyńska), ogłoszona kilka lat później w IBL-owskiej serii Historia i Teoria Literatury. Studia (t. 15) pt. *Narrator w powieści przedromantycznej. 1796-1831*.

Z kolei zajęła się Jasińska w wielu pracach zagadnieniem biografii literackiej. Przedstawiła w Komisji Teorii Literatury Łódzkiego Towarzystwa Naukowego 19 maja 1966r. referat *Z problematyki typologii współczesnej zbeletryzowanej biografii*, zaś w IBL PAN 13 października 1966r. – *Między powieścią a biografią. (Problem genologicznej typologii zbeletryzowanej biografii)*. Rozprawę *Typologia zbeletryzowanej biografii* ogłosiła w „Rocznikach Humanistycznych” wydawanych przez Towarzystwo Naukowe KUL, tamże w roku następnym szkic Zagadnienia literackiej biografii. Uwagi historyczne i metodologiczne.

Przewód habilitacyjny zakończyła Jasińska w 1969r. w UŁ, przedstawiając rozprawę *Zagadnienia biografii literackiej. Geneza i podstawowe gatunki dwudziestowiecznej beletrystyki biograficznej* (recenzenci: prof. prof. Stefania Skwarczyńska, Wincenty Danek, Henryk Markiewicz, Jan Trzynałowski). Była to jedna z najlepszych habilitacji w UŁ, w których dane było piszącemu te słowa jako członkowi Rady Wydziału Filologicznego uczestniczyć.

Na marginesie rozważań teoretycznych powstało studium analityczne „*Stowacki*” Juliana Wołoszynowskiego i „*Płomień róży*” Stefana Flukowskiego a konwencja powieści biograficznej i przyczynek rzucający światło na kreacje bohaterów genialnych od starożytnych biografów począwszy – *Już u starożytnych Z konwencji przedstawiania ludzi genialnych w powieści biograficznej*. Po latach wyniki samodzielnych badań nad narratorem w powieści i nad biografią literacką przedstawiła Jasińska zwięźle w „przewodniku encyklopedycznym” *Literatura polska*.

Po habilitacji została Jasińska etatowym docentem KUL, w r. 1983 otrzymała nominację na profesora nadzwyczajnego, w 1992 – na zwyczajnego. W r. 1970 poślubiła Andrzeja Wojtkowskiego (1891-1975), wdowca, zmarłego pięć lat później. Od tej pory używała nazwiska Jasińska-Wojtkowska. W latach 1975-1996 była kierownikiem Katedry Literatury Współczesnej w KUL. W Towarzystwie Naukowym KUL doszła do godności członka czynnego; kierowała (od 1971 r.) Komisją Badań nad Literaturą Katolicką TN KUL, przekształconą w Zakład Badań nad Literaturą Religijną (1974). W Zakładzie tym wychodziła bieżąca bibliografia *Religia a literatura*; opracowano lata 1975-1984.

Sprzymierzyły się badania Jasińskiej, późniejszej Jasińskiej-Wojtkowskiej i Stefana Sawickiego. Oboje zrobili wspólnie sporo, również zainspirowali innych kolegów. Opracowali redakcyjnie *sacrum* w literaturze, przede wszystkim polskiej. Pierwszą inicjatywą Jasińskiej i Sawickiego było dzieło sześciorga autorów *Matka Boska w poezji polskiej*. Tom 1 zawarł *Szkice o dziejach motywu*; t. 2 – *Antologię*. W tomie I. zamieszczona została rozprawa Jasińskiej *Matka Boska w poezji poromantycznej*. Sawicki i Jasińska zredagowali antologię noweli religijnej w Polsce, począwszy od *Bransoletki* Norwida. Ta praca miała wersję francuską *A l'ombre de leur Dieu. Anthologie du récit polonais contemporain*; po kilkunastu latach wersję polską *Nowele i opowiadania „doczesny jest co chwila, a wieczny zawsze”*. Współ z Kazimierzem Bartoszyńskim i ze Stefanem Sawickim opracowała Jasińska zbiorowe dzieło *Nowela, opowiadanie, gawęda. Interpretacje matych form narracyjnych*. Tu pióra Jasińskiej analiza noweli Zygmunta Bartkiewicza *Na Bielanych*. Zbiór interpretacyjnych studiów miał dwa wydania.

Czterdziestolecie polonistyki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego upamiętnione zostało w kilku zeszytach „Roczników Humanistycznych”. Jasińskiej powierzono przedstawienie dziejów badań nad teorią literatury. Opracowała temat z nadzwyczajną kompetencją i bardzo sprawiedliwie. W latach 1918-1939 osiągnięcia w zakresie teorii literatury nie były w KUL imponujące, ale szkic Jasińskiej oddawał *suum cuique* poczynaniom z tego okresu. Po r. 1944 nie było się czego wstydzić. Juliusz Kleiner, zajmujący I Katedrę Literatury Polskiej, czuł się w równej mierze historykiem i teoretykiem literatury, czego świadectwem były znakomite *Wyjaśnienia wstępne i ćwiczenia*, jak również studia teoretycznoliterackie ogłaszane co pewien czas. Przełomowe były badania Marii Dłuskiej nad wersyfikacją. Jan Parandowski, zajmujący katedrę literatury porównawczej, wprowadzał słuchaczy wykładów i seminariów w tajniki pisarstwa, pisał *Alchemię słowa*. Po r. 1950 zaczął się nowy okres w dziejach polonistyki KUL z przybyciem prof. Ireny Sławińskiej na katedrę teorii literatury i prof. Czesława Zgorzelskiego, który uzupełniał koleżankę w zakresie wersyfikacji i genologii. Jasińska od stanowiska starszej asystentki w Katedrze teorii literatury zaczęła swą drogę uniwersytecką; Sławińskiej poświęciła po wielu latach artykuł na łamach „Tygodnika Powszechnego”; artykułem nekrologowym upamiętniła zmarłą Wandę Achremowiczową (1901-1974), która mimo różnicy wieku związała się koleżeństwem i przyjaźnią z Sawickim, z Jasińską i z piszącym te słowa.

Zagadnieniu „sacrum w literaturze” oddali się Jasińska i Sawicki w sposób wyjątkowy. Na posiedzeniu Komisji Badań nad Literaturą Katolicką 27 III 1970r. przedstawiła Jasińska referat *Literatura polska w „Encyklopedii Katolickiej” TN KUL*.

W *Encyklopedii Katolickiej* opracowała Jasińska-Wojtkowska „tematy i wątki biblijne” w literaturze polskiej w haśle *Biblia w literaturze*; w haśle *Bóg* - przedstawienie w literaturze polskiej od pozytywizmu do drugiej wojny światowej; w hasłach *Chrzest Polski* i *Duch Święty* napisała części poświęcone opracowaniu tematu w literaturze pięknej.

Lwia część dorobku Jasińskiej-Wojtkowskiej poświęconego sacrum w literaturze polskiej zebrana została przez autorkę w obszernym tomie, liczącym blisko 500 s., *Horyzonty literackiego sacrum*. Spośród pozycji już omówionych przedrukowała tu autorka rozprawę *Matka Boska w poezji poromantycznej - do r. 1918* (s. 65-120). Stanowi ona jedną z najobszerniejszych pozycji zbioru.

Recenzje pióra Jasińskiej-Wojtkowskiej były bardzo często czymś znacznie więcej niż recenzjami. Toteż słusznie się stało, że przedrukowała autorka artykuł recenzyjny *Jezus z Nazaretu*. Włączyła też dwa prze-

glądy recenzyjne pod wspólnym tytułem *Problematyka religijna w prozie polskiej 1975 i 1976*.

Oczywiście, ważniejsze są studia koncepcyjne, bądź ogólne, bądź zajmujące się problematyką religijną w twórczości jednego autora, nawet jednego dzieła. Włączyła autorka do tomu zbiorowego takich wiele. Tom otwiera zwięzły ale ważny szkic *Laicka czy religijna koncepcja rzeczywistości? Z problematyki interpretacji dzieła literackiego*. Spraw zasadniczych dotyczy następny *Problemy identyfikacji religijności dzieła literackiego*. Z kolei *Uwagi o poezji religijnej* zjawily się na warsztacie badaczki zajmującej się częściej prozą. Na Zjeździe Polonistów odbytym w Warszawie w r. 1995 przedstawiła Jasińska-Wojtkowska referat pt. *Literatura – sacrum – religia. Problematyka badawcza*. Zamyka on pierwszy cykl tomu *Horyzonty literackiego sacrum*.

W cyklu II po rozprawie o poezji maryjnej przedrukowała autorka *wprowadzenie* do „antologii polskiej poezji o Eucharystii” wydanej przez Bożysława Walczaka pt. *Przed tak wielkim Sakramentem*. Studium *Duch Święty w literaturze polskiej* przejęte zostało z edycji dzieła Jana Pawła II *Dominu et vivificantem* wydanego z komentarzem pod redakcją ks. Adama Ludwika Szafrąńskiego. Cykl kończy szkic *Msza święta w polskiej poezji współczesnej*.

Po studiach na tematy ogólne, tzw. „przekrojowych”, złożyła autorka cykl III, poświęcony wybranym kartom dziejów literatury. Pierwsze studium, *U początków polskiej powieści biblijnej*, dotyczy młodopolskich prób beletrystycznych. Studium następne, *Wokół „Legend” Andrzeja Niemcewskiego*, zawiera ważne konstatacje w zakresie genologii i wpływu Renana na polskiego pisarza. Problematyka mało znanego, wydobytego z zapomnienia, utworu młodopolskiego Izydora Kajetana Wystoucha *Mistrz z Nazaretu*, omówiona na tle porównawczym innych utworów z zakresu literackiej „walki o Chrystusa”, jak to sformułowała badaczka, to temat rozprawy następnej. Rozprawa *Sacrum w poezji Leopolda Staffa* przedstawia dokładnie i bardzo kompetentnie ewolucję motywów religijnych w poezji autora, który zadebiutował w 1901 roku *Snami o potędze*. Szkic *Nowy charakter inspiracji religijnej we współczesnej prozie* rozciąga przed czytelnikami bogatą panoramę; najbliżsi autorce są Gołubiew i Małewska. Ks. Jana Twardowskiego *Znaki ufnosci* stały się przedmiotem studium następnego. Miłosza – laureata Nobla przedstawiła Jasińska-Wojtkowska w studium wskazującym wnikliwie, do kogo adresuje swe dzieła autor *Ocalenia* i *Ziemi Ulro*. Do sesji poświęconej Gustawowi Herlingowi-Grudzińskiemu odbytej w Kielcach w 1994r. włączyła się Jasińska-Wojtkowska referatem o jego opowiadaniach. Tom kończy nie opubli-

kowany poprzednio szkic o *Tryptyku rzymskim* Jana Pawła II, odczytanym przez autorkę jako poetyckie *De dignitate humana* wielkiego papieża.

Pozostała jeszcze, trzecia z kolei – i ostatnia – książka Marii Jasińskiej-Wojtkowskiej. Dwie pierwsze są studiami monograficznymi o wyraźnym profilu nie tylko historyka ale przede wszystkim teoretyka literatury. Zbiór studiów na temat literackiego sacrum gromadzi przemyślenia z różnych lat pracy badaczki, która temu przedmiotowi poświęciła znaczną część trudu naukowego. Jak to się zwykle zdarza, zbiór studiów rozproszonych to nie są *opera omnia*. Autorka nie wprowadziła niektórych, nawet takich, które ze względu na swą doniosłość opublikowane były dwukrotnie. Szkic *Męka Chrystusa w polskiej literaturze XIX i XX wieku*, ogłoszony w jednym tomie prac różnych autorów został przedrukowany w innym, w którym stanowił ogniwo pożyteczne. Nie został jednak, jak kilka innych jeszcze, przypomniany w tomie *Horyzonty literackiego sacrum*. Nie weszła do zbioru ważna rozprawa, ogłoszona w języku francuskim, stanowiąca „bilet wizytowy” autorki wobec nauki pozapolskiej, *Quelques succes du roman polonais historique et biblique d'aujourd'hui*.

Jasińska-Wojtkowska zrobiła sporo redakcyjnie. Poza wymienionymi w przypisach tomami zbiorowymi, które współredagowała dodać trzeba, że w cyklu redagowanym przez Sawickiego *Religijne tradycje literatury polskiej* ona wraz z Krzysztofem Dybciakiem opracowała redakcyjnie tom 3, *Proza polska w kręgu religijnych inspiracji*. Była w pewnych latach współredaktorką „Roczników Humanistycznych”, „Zeszytów Naukowych KUL”, *Encyklopedii Katolickiej* i wydawnictw Zakładu Badań nad Literaturą Religijną KUL.

Wykształciła następczynię na katedrze, bardzo oddaną swej mistrzyni, prof. dr hab. Mirosławę Otdakowską-Kuflową. Do wszystkich zajęć uniwersyteckich przygotowywała się bardzo starannie. Pracowała zawsze bardzo ofiarnie. Była osobą ideową, zaangażowaną. Zmarła 1 września 2009r. w domu opieki pod Lubartowem po długich cierpieniach, pochowana została w rodzinnym grobie na cmentarzu przy ul. Unickiej w Lublinie. Życie jej i działalność stanowi piękną kartę nauki polskiej.

Jerzy Starnawski